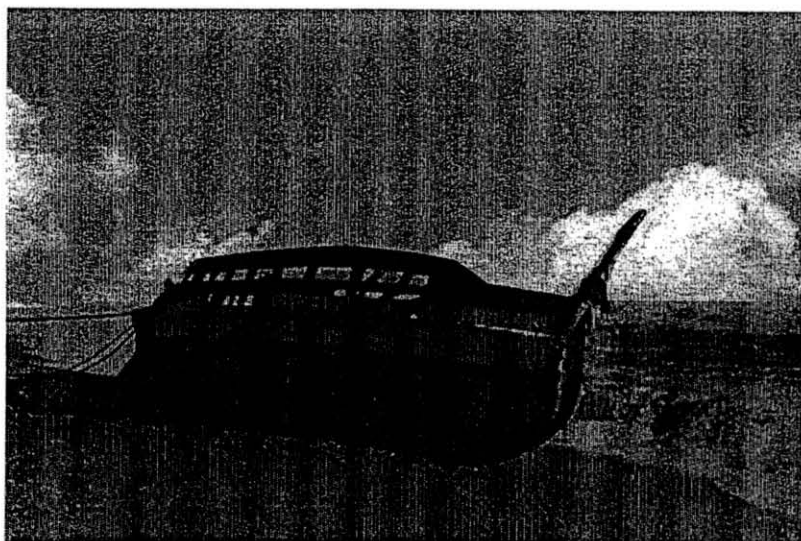

La Terralada del 23

Al Maresme, com tots els països de l'àrea lingüística catalana, s'hi donen vents de tramuntana, mestral, ponent, garbí o llebeig, xaloc, migjorn, llevant i gregal. Garbí i llevant, podríem considerar que hi tenen uns permanència relativament cíclica. Encara que el garbí es presenta en qualsevol estació de l'any (és tracta del vent dominant de la zona i com a tal el més habitual), a la primavera és quan reincideix amb més efectivitat. De vegades, al pic de l'estiu, sobretot si l'any és de molta calor, s'estableix una benignitat suau i allegerant; aleshores és quan sol ser anomenat llebeig. Si descomptem aquesta frescal faceta canicular, d'altra banda prou aleatòria, el garbí és un vent humit, llefiscós i desagradable; incitador de reumatismes i migranyes. Barcelona, sotmesa també a les intemperàncies dominants d'aquest vent, és ciutat de neuràlgies i mals de cap. El llevant, més addicte i cenyit als períodes equinoccials de primavera i tardor, sol ser vent de núvols i pluges. El gregal, per afinitat de component, acostuma a produir-se pel mateix temps. Al l'estiu, alguna que altra vegada ens ocupa la conspíqua bafarada del xaloc; és quan la comarca sembla haver-se convertit en un bany turc. I, a l'hivern, ja se sap: si els inextrincables designis meteorolò-

Com que no hem trobat fotografies de la Terralada de 1926, hem optat per aquestes imatges del també famós «Temporal de les desgràcies» del 31 de gener de 1911.

lògics ho manen, hem de rebre la visita intemperant dels bufaruts enrolats al nord de l'eufemística rosa dels vents. La comarca, emperò, té accidents naturals que la preserven —amb eficàcia relativa, però estimable— de la insistència d'aquests turistes molestos per naturalesa. A la part oriental, el massís de Montnegre i la frau acanalada de la Tordera fan oposició a la tramuntana, i la frau del riu Bessòs, al nord-oest, al mestral. És clar que això és molt relatiu, perquè aquests vents tenen males puges; quan es presenten amb empena veritable, de ben poc hi valen els veleitosos "accidents

naturals". L'any 1927, la nit del 25 al 26 de desembre, si no vaig errat, una tramuntanada s'emportà la primera creu de Pedracastell, arrabassà arbres i teulats, causant estralls innumerables al llarg de la comarca. El mestral, violent com a bon norder, quan s'hi dona de debò ens fa igualment víctimes de la seva irruència, afectant especialment la part occidental. Amb tot, sembla que el Maresme no és excessivament perjudicat pels trasbalsos atmosfèrics, almenys concretament pel que fa referència als vents de component nord i nord-oest, que són els més durs de pel·lar, sobretot si hom considera els efectes que tenen en altres punts immediats de la nostra geografia. Les rieres i rials, que s'esglaonen al llarg del coster, produeixen els coneguts oratjols de matinada i crepuscle, flux i reflux de terra-mar i mar-terra. Hi ha també la frau del pla de Mataró, oratge particularment perceptible i molest després de les pluges; cap d'ells però, no presenta la menor perillositat. A part d'aquestes insignificances, hi ha un gran vent de formació autòctona, encara que de desvetllaments molt espaiats i que es coneix com el terral. El terral sembla que s'origina pel contrast de la climatologia

rigorosa d'alta muntanya que en determinades circumstàncies pot tenir el massís del Montseny amb l'atemperament privilegiat del redòs del Maresme. Això —quan concorren determinades circumstàncies, per sort infreqüents— pot donar lloc a un vent d'embestida ciclònica, anomenat antigament vent de Montseny i més conegut però, com a terral. Des dels pobles del socaire de Montnegre, els seus efectes no són del tot apreciables, perquè la seva projecció es produeix de dret al mar; i per tant, la seva força màxima es manifesta en la mar i oberta: la seva trajectòria se us emporta directament mar endins i us separa frontalment de la costa. Per a la navegació a vela, és molt més funest que cap dels enumerats anteriorment. Si hom anés en una embarcació exclusivament a vela, però de grandària i disposicions adequades, podria provar de navegar-lo donant-li la popa en rodó per intentar guanyar així el morro oriental de l'illa de Menorca. Navegar-lo a bordades es perillosíssim i tan aventurat és donar-se a llevant com a garbí (ponent). El propòsit de les ratlles que van a continuació no és altre que la d'explicar els esdeveniments que tingueren lloc la diada del 20 desembre de l'any 1923 (data en la qual irrompé sobre la mar del Maresme la més cruenta i inesperada de les terralades de tot el segle XX), personalitzant, com és de suposar, en els pescadors, que, com tantes vegades, es van veure

forçats a protagonitzar accions arriscades que, a molts tampoc no els van servir per a salvar la vida: els pescadors de Canet que van sobreviure a aquesta tragèdia, L'any 1969, encara eren vius Josep Isern Roig i Vicenç Espàrrrech i, en el moment de redactar aquest text que avui trec a la llum, va morir a l'edat de 91 anys, Josep Murtra a qui tothom coneixia per en Pepet Xoc i que, tal i com vaig escriure aleshores, amb ell va desaparèixer no solament el degà de l'ofici de mar al nostre poble, sinó la darrera estampa del pescador arcaic d'aquest litoral. En Pepet Xoc era fill i germà respectivament de dos dels protagonistes principals d'aquest drama de la vida quotidiana. En Pepet Xoc, en aquella diada infausta anava embarcat amb la barca de sardinals que comanava el vell Espàrrrech, a qui tothom li deia El Xonxo.

L'any 1923 el nombre de persones del litoral del Maresme, i que aleshores es coneixia com La Costa de Llevant, era molt considerable. Els mitjans dels quals es valien els pescadors eren encara totalment arcaics, o sigui, a rem i vela atès que fins l'any 1927 no va començar la instal·lació dels primers motors. Els bastiments de tota mena des del gussí a la barca de bou passant per els llaguts mitjaners que hom utilitzava per a pescar la sardina, palagre i nances, eren tots a rem i vela. Aquestes embarcacions, fossin de poc calat, llargues, amb les orles

baixes i d'escassa protecció, tant per anar a vela com per a vogar quan no hi havia vent. Totes les barques portaven aparell de vela llatina i arboraven un sol arbre o pal al centre de l'eslora. Les barques de bou que eren les més grosses portaven un botalló a proa a tall de bauprès per hissar-hi un sol floc que es coneixia com a pollacra. Quan el vent era massa punter i per tal d'evitar que els fes derrotar, algunes d'aquestes barques més grans, armaven a popa a cada costat del timó dues taules orseres que afiançava el navegar.

L'escrit està inspirat en fets rigorosament certs. He conservat els noms i els motius amb què eren habitualment coneguts els personatges, la denominació de les diverses situacions marítimes i, àdhuc, els vocables propis de l'ofici, encara que algun no figuri al Fabra; caldrà en tot cas consultar l'Alcover-Moll si s'estima oportú fer alguna constatació: tot això per tractar d'acostar-nos a la realitat i a la intimitat humana dels esdeveniments. He volgut defugir, no sé pas s'hi ho hauré aconseguit, que no resultés un mer inventari cronològic de dades d'especulació historiogràfica.

La gent d'aquest país, de tant passar fred n'ha arribat de tenir l'obsessió. A la gent de mar, que, per raó de l'ofici n'ha passat com ningú, a l'hora d'abrigar-se no els solia venir d'una «garbaldina» més a sobre: es posaven dos i tres gecs l'un damunt de l'altre i les gorres enfonsades, fossin les closques calves o llanudes. A les matinades d'hivern, als carrers baixos d'aquests pobles, sorgien unes siluetes emfarfegades i foscs, grotescament botides de roba esfotrissada. Joan Murtra i el seu noi petit Franquisquet, surten com cada dia disfressats d'aquesta faisó. En Francisquet, cofat amb la barcada de palangres, camina una mica encopetat, les bulbes dels ulls humits pel fred del carrer llambregen en el seu rostre imprecisable a l'ombra que li dona la visera de les cofes. Per la clarícia de cel del carrer, quatre estels ensopits i esgarriats. Joan Murtra, amb setanta-quatre anys, és en-

Joan Murtra, a la platja de Canet

cara una considerable baluerna: camina al costat del seu noi sense pressa, amb el primer cigarret maldestre clavats als llavis; amb una xuclada l'espargella de tant en tant, reté el respir i expandeix en una alenada ampla el fum que s'enfonsa al seu darrera deixant un rastre aturat. Camina d'una manera poc singular, eixamplant les cames inflades i feixugues, basculant el cos; és un pas trontollant que fa batre els esclips amb una ressonància apressurada. Fa, en silenci, el descapdell dels seus pensaments. «No és pas cada dia que els pobres com nosaltres podem estrenar una barca, encara que només sigui un gussi de 21 pams. Val més no pensar-hi, amb els «quartos» que ens codta. Veurem si posat en mar tindrà tants bons nedants com sembla». A la descarrigada del Ferrocarril torcen, deixant el poble, i l'emprenen pel viarany del costat de la via. Quan arriben a trajo, el gussi és fàcilment botat, no s'han ni de desplaçar. Armen renou, volen anar a fer la calada als Quadrans i hi ha una hora bona de vogar seguit. No fa ni tres quarts que són a l'aigua quan els arriben unes ratxes rebeques de ventot: proven d'aprofitar-les i issen: el llagut sembla deixondir-se per uns moments sobre la

passivitat de l'aigua, però manca en sec: la vela es manseix desmaiada i han d'aferrar-se novament als remis.

Cosa d'una hora més tard, dues figures similars, però més secardines, repeteixen d'itinerari cap al Cabaió: són Josep Isern i el seu fill gran, també del mateix nom. En Pepito, el noi, porta també al cap, amb habitud destra la bancada de palagrons escats. Rellisca el gussi a l'aigua, sense pena ni glòria, i l'empengueren pare i fill al rem cap a gregal a buscar el davant del poble. Al Cabaió només hi queden els pals d'avarar arrengrerats sobre el bescoll de la sorra, amb els parlanquis enrellestits a sobre. Voguen sense dir res, no és pas aquesta una hora de loqüacitat, quan dos homes, demés pare i fill, fa temps que repeteixen cada matinada aquest procés o similar, ben poca cosa hi ha a dir-se, pràcticament res. De vegades, una lacònica consideració sobre el temps, l'ormeig o el lloc de la caladura. S'està abaltit; si no fos pel parell que hom ha d'empényer, aviat es tornaria al son estroncat, és l'hora de la mandra. Us agorro-neix una mena de recança del llit, és desitja generalment que la feina es presenti rodada i es pugui ser en terra aviat; a esmorzar i tornar-hi a fer la becaina d'abans de dinar, per completar el repòs que s'ha deixat en suspens. Amb l'exercici de vogar, es va desencantant aquesta mala maror de matinada i ve el moment en què us sentiu extremadament desvetllat, les regressions imaginatives us han distret de l'esvaïment del caliu de les flassades que encara portaveu a sobre i us adoneu que aquella humitat, aquella dredor malagradosa del medi, us voldria posseir i heu d'aferrar-vos al parell sense embuts per defensar-vos-en. Quan han arribat al llagut, el vell Isern mentre pas-

sava les mans per l'orla ha deixat anar amb un arrufament de nas: «Mare de Déu quina ursura! La sequetat, per als de l'ofici, és un mal senyal; la barca, cal trobar-la regalant aigualatxa; la humiat es dolenta; carrega el cap, es posa als ossos; però lleva la temença, sobretot a l'hivern, d'una bufarada intempestiva. Van guanyant la senya en la qual es proposen de començar la calada, a Sant Pau pel Turó. Es posen a la feina, aviat però amb l'udolar soment, però sostingut, que els arriba des de llevant; la irurència de les primeres ratxades els fa rectificar els seus propòsits.

- Saps què, noi? Voga dret pe'n terra. No la donarem, la baga. Feina hi haurà a llevar-nos, aquests palangres. Quan sigui de dia, hi haurà espolsada de les bones. El vell Peix, mentre cala, entaforat al senó de popa, aixeca el cap de tant en tant i esguarda fugisserament les quatre engrunes de llum del poble.

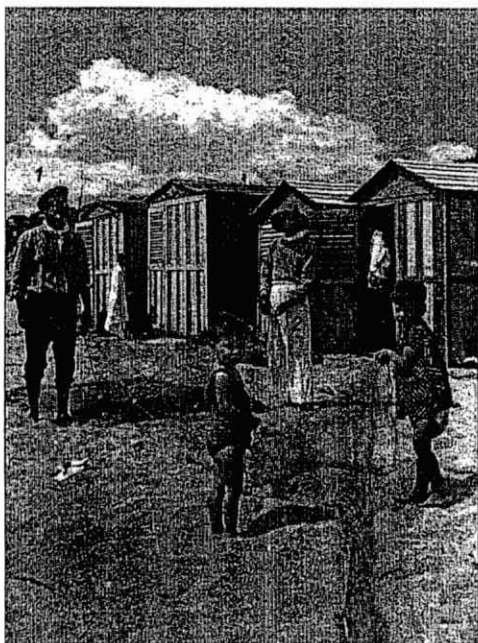
- Ens aniran mitja dotzena de palangres al net, que no hi haurem res, però aquest temps no m'agrada. Ja veuràs com, quan surti el sol, ens la fotrà.

És un encalcament anormal, un parèntesi de neutralitat entre la Tramuntana que, des del vespre abans, bufava des de la Tordera en amunt, no havia pogut entaular-se sobre el Maresme perquè un vent tan poderós com ella mateixa l'hi ho impedia. Aquelles ratxes eren les escapades del forceig entre un i altre vent. Amb l'alba, el predomini d'aquests espais s'estableix a favor del més impetuós dels bracers: el Terral.

En Joan i en Franquiscet Murtra, en la seva navegació cap a migjorn, els sorprèn de sobte la ventada, quan han començat la llevada. Els sardinalers de Calella, Canet, Arenys, Caldes, Llavaneres i Mataró, vers les moles de sardina tocatardana, es troben -com s'escau per aquesta mena d'oficials Colls, altiplenície submarina, situada al llarg del litoral de la comarca, a uns catorze quilòmetres de la costa en les bandes més separades, en mars d'entre Llanareres i Mataró.

Recordatori original on hi ha les víctimes de la comarca

1. Francisco Murtra Sala 2. Josep Pons (àlies Pepeta Pons) 3. Maria Murtra Pueyo 4. Paquita Murtra

Joan Solà va ser l'única víctima de Canet en aquest temporal

Benet Isern (germà i oncle dels Isern abans esmentats), també de la família Peix, comana una de les barques de casa seva; porta de remitgers: Josep Masrieda (Pepe Godu), Rafel Griell (Rafe), Pere Teixidor (Toti), i Joaquim Blanxart (Quim Pineda). També de la vila, hi ha una de les barques de cal Xonxo (Josep Espàrrrech), la barca del qual es compon del seu fill Vicenç (El Federal), Pere Torrentó (Tiers), Anton Torrentó (Tiers II), Salvador Serra (Vador Trist), i Josep Murta (Pepet Xoc, fill i germà dels Murtra esmentats anteriorment).

Tothom està més amantent al barruntar del temps que al bulledís anunciador de la sardina. Els menys irresoluts calen. En Benet no les té totes, ronseja d'aquí en enllà, entre el reguitzell de les barques del rodal. Els símptomes de mal temps no són pas tranquil·litzadors i decideix orsar per tornar-se'n. Velegen el ventot que dóna, en aquells moments, de la tramuntana, fins de la costa), on el vent afluixa i han de fer tot el drap. La resolució d'en Benet no ha estat del grat dels remitgers. Rafel, home de mar, cent per cent, alt i sec, fort com una veta de roure, és de mena temerari, d'aquest s tipus d'homes dels quals sol dir-se que són massa valents per a la mar. Està d'un humor que no se'l pot tocar ni amb pines. Per a ell ha estat un

acolloniment gratuït i innecesari i fa uns morros com uns esclops: «Encara no hem fem proutes de festes i marsos per mal temps, malaït siga» Aquest Benet és un cagadubtes, com si no es veiés que mancava el vent! La resta de la tripulació, encara que no faci mostres tant ostensibles de la seva disconformitat, està, si fa no fa, amb el mateix parer d'en Rafel. Armen remes, el vent ha mancat totalment. Rafel, que voga el parell de proa, els clava a l'aigua amb mala llet, voga fort deixant una rufollada com una jaculatória de renecs. «Quina manera de perdre el temps i els 'quartos'. No s'hi pot anar en mar amb gent així, un buiro els sembla una ventada!». Una remor tumultuosa els fa girar el cap vers terra. La primera reacció es d'esglai, d'estupefacció. Uan galopada enorme d'escumalls avança per la superfície de l'aigua, com si una rierada colossal embestís des de terra. Amb les primeres ratxes, un vol de fulles els bufetegen. «Amolla vela» «Amolla».

La barca, sorpresa amb tot el drap donat, es revinclia perillosament. S'han de parlar a grans crits i encara no se senten. Aconseguen abatre l'aparell i fan el petit engerlat de car i pena. La bufetada de vela s'inflama com un budell. La barca segueix la cursa vertiginosa. Benet, que s'adona que són tots

que s'hi juguen la pell, pensa que cal tenir en compte el parer de cadascun. No diu res. En Pepet Godo, assegut al seu costat, tímid i conciliador, no es cansa de repetir «Donem fons, Benet»!

Rafel no es pas de la mateixa opinió. «Si home, per aturar-nos estem; amb una estesa de vent així, val més navegar!».

Amb el velejar no aconseguen pràcticament res. Amb l'enten tocant-los el cap, amb la vela engerlada, amb un parrac de drap irrisori, la barca donada capciosament a la banda, fuig enfollida, però només corre de garbí

a llevant quan no decau encara més en fora, Benet s'adona de que perdent més la terra que no la guanyen. Les maronades xoquen amb violència al barlovent de la proa i aixequen uns esquixos fantàstics més alts que el pal. La temperatura es baixíssima, tenen els membres balbs i Benet convençut de que navegar és pràcticament inútil i suïcida, dóna ordre de fondeig. Es fa la maniobra amb precipitació: s'aferra la vela i es dóna el ferro en mar, la barca osa i fa proa al vent. El capcineig és tant fort que, fins al cap d'estona, no s'adonen que van al garreig. El ferro no treballa i la tempesta els ha fa recular cosa de sis milles. Són als Colls altra vegada, en aigües d'Estrac. Salpen el ferro i s'adonen que, amb l'esverament, els havia anat emmapat (el cap enrerada a les mapes), sense possibilitat d'engrapar fons. Tornen a etzibar-lo, i per sort, són encara a temps d'agafar-se en el llindar de defora del planell dels Colls per aconseguir-ho, emperò han d'afegir, al cap del ferro, les orseres de les peces de sardinals. Treballen, doncs, cent-cinquanta brases de cordam; d'aquesta faisó el cap treu molt planer i la barca aguanta molt bé acarada al vent. Poden, finalment, colgats en el catau de la cala, encendre el foc i bullit vi per revifar-se. Alguns dels altres sardinalers,

l'atupada del vent els troba calalts. Es lleven les peces, arrancades en volandes per la força de la desesperació i són amollades de qualsevol manera al remig. La mar és un deliri d'escuma desfermada: no fa -com és habitual en els dies de ventada- el trencall que encresta les onades i s'ajaça després, sinó que, tot és un escumall convulsionat, frenètic, que asalta els corredors. Els invornals giten a doll com deus de brolladors. Tothom va negat, però el grua de sequetat del vent és tan gran que les robes al cap de poc s'eixuguen i es mullen. Les embarcacions -grosse, petites, mitjanes- tan aviat són a dalt com a l'abium d'aquelles

sigui com sigui. El vent, emperò, els ve sempre del morro i han de fer la proa a migjorn. La volta de defora, si hi arriben, haurien de donar-la en un punt fabulosament allunyat de la costa. La majoria d'aquests foguats voldrien guanyar Barcelona o algun punt de la costa del ponent de Montjuïc. La navegació és de follia: una galopada de bastiments esperitats i pràcticament ingovernables que donen per la popa un vòmit d'escumall, com si fugissin empeses d'èlixs revolucionades. El vent no manté una tensió uniforme, sinó que, es dóna irruent, averberolat. Per a aquests casos, hom posava les oste? a l'aparell, que eren uns caps de seguretat que si venia una maldada, (un verberol que l'agafés per la pena), et permetien d'arriar l'aparell sencer. L'embrutiment de la rutina, la negligència i l'oblit fan que hom vagi abandonant aquesta mena de pertrets, i l'hora del compromís agafa desguarnits a la majoria: molts tenen les oste abandonades en un racó de magatzem perquè, quan és bon temps, tot són noses a bord. Els més destres o afortunats, embarcats en fustes més capaces, veuen com es van perdent els seus companys. La barca d'en Carcanyola tomba; els seus homes s'han afogat a les escues, però ningú no pot fer-hi res: tractar de socorre'ls és anar irrecusablement a la mateixa sort. Els tripulants d'aquesta barca es negaren tots.

Altres, positivament més assenyats tracten de fondejar-se. Els qui són amatents arrapen encara fons dels Colls. Altres, que s'han deixat forejar massa i tenen a sota la Davallada, fons pràcticament perdut, han de guarnir amb tot el que duen: àncorres flotants, pedralons, galledes, galls, barnois, suros, etc... són inferits al cap del ferro

i donats en mar: d'aquesta manera aconsegueixen emproar l'embarcació al vent. És un desfet de temps així, anar de través pot tenir conseqüències irreparables: si una onada us agafa pel biax, pot fàcilment trabocar-vos; això és la mort segura.

Josep Isern i el seu fill Pepito malden en aquell desfermant de mar amb el seu gussi irrisori. Amb el temps de llevar el darrer palangre, la mar els arrossega fins al Banquet (cosa d'una milla més enfora). El noi voga desesperadament perquè una d'aquelles onades qualsevol no els faci capotar. El pare, axica, sense donar l'abast, l'aigua que els entra pels quatre costats. La seva vida depèn de coses tan insignificants com una de les lligades dels estrops o que un dels paquets d'aigua els ompli més del compte. Des de terra, que s'han apercebut de les peripècies, organitzen el salvament. Tots els viatgers de l'art són embarcats al caró d'en Felipet Tenas i es recluta una tripulació de voluntaris entre els homes més forts i destres. Es vara el caró de mans de la gentada, que em poca estona i sense excessives dificultats, arriba al gussi dels Isern. Són traspassats a bord de la barca i ajaguts al fons de la cala sobre les moles de llibants. Estan erts i els han de llevar la roba que porten perquè no són capaços de valer-se per si mateixos. En Pepito, llavors, s'adona que, del dit xic, li raja sang; en l'abordada, se l'ha esclafat entre les dues orles, però no se n'havia adonat; no percep cap dolor; està embotit, com si tingués els membres de suro. Des de terra, la multitud cobra del cap que el caró ha anat amollant i el salvament es realitza sense contrarietats. Josep Isern, emperò no està pas tranquil encara; pregunta:

- «I en Benet, el meu germà? Que li ha passat al meu germà?

- «No ho sabem; encara no se'n sap res»

Josep Isern creu que el seu germà s'ha negat i que l'enganyen. Els sardinalers que han romàs fondejats d'una o altra manera al cantell de les seves pesqueries, aguanten, fan el que es pot fer en casos així; pràcticament res; esperar, esperar

Felip Tenas Mas

onades gegants. La gent ajusta els quarters amb draps de restanyament a les juntures. Els paquets d'aigua no paren. Molts volen fugir,

1. Josep Isern Roig 2. Francesc Isern Roig 3. Florentina Isern Roig 4. Paquita Isern Roig 5. Josep Isern Fàbregas 6. Martí Isern Roig 7. Nativitat Roig Hereu (els marcats amb un asterisc, van viure directament la Terrallada de 1923.

Barcada tranyina de Can Peix en la qual hi ha tres dels protagonistes de la Terralada (amb asteriscs). 1. Salvador Isern Arenas 2. Josep Isern Arenas 3. Benet Isern Fàbregas 4. Joaquim Planchart Mas 5. Josep Isern Roig 6. Francesc Isern Roig 7. Martí Isern Roig i els nens Antoni Isern Ribas i Joaquim Isern Vives de la Cortada.

la treva o el canvi que els permeti actuar. No tots els que han optat per aquest procediment han aconseguit mantenir-se amb sort. En l'arrauxada inicial, en Tossas, l'hereu Caldes, (que com a únic company de barcaada portava un dels personatges pintorescs més coneguts de la comarca: el Ferm de Mataró), tenint el ferro a mà, l'ha donat des de popa. És un home fort i àgil i salta, amb el cap entre les mans, sobre coberta per passar-lo a la roda de proa. La barca marxa escapada i el llevant s'escumolla ràpidament, el ferro a l'arribar a fons s'hi clava en sec. En voler retenir aquell cap de salvació en Caldes és arrabassat a l'aigua. El Ferm, en veure's sol, pres d'un atac de pànic salta al senó de popa, aferra l'arjau i abandona el seu company que crida nedant, encara amb la corda entre les mans. «Ferm!» «Ferm!».

Tot endebades: el Ferm, cec, sord, foll, obsessionat, només pensa a salvar-se ell i vol fugir del lloc de la malvestat. Només veu el ventre obés d'una barca de bou fondejada defora.

Aquell bastiment, com a darrera taula de salvació, l'ha ullprès i hi fa la proa, fins a clavar-la amb tota l'embranchina que porta la barca a la banda del bou. En el moment de la col·lisió, els salta a bord com un gas esfereït. A la barcassa hi ha problemes per taponar l'esvoranc que l'embestida del Ferm els ha

provocat. (El Fer, malgrat el mite d'home valent que se n'ha fet, no era altra cosa que un pobre dèbil mental i per escriure absolutament alcoholitzat). La Barca d'en Caldes, abandonada com el seu patró, a l'albir de la tempesta, desapareix en moments.

Joaquim Cardó i el seu fill Emili, són els únics calellencs que han avarat aquell dia. El vent els agafa a l'altura de la Fossegassa, quan ja baixaven per en terra. Opten per navegar, i fan vela; pensant en un primer moment, que podrien guanyar Barcelona. La trajectòria del vent els fa derrotar ostentosa-ment. A l'altura de Badalona, Emili sugereix: «Pare! Voleu dir que ja no hem navegat massa? Hauríem de mirar de donar la volta de terra i amorrar a Mataró. Allà hi haurà molta gent i ens auxiliaran».

Aconsegueixen aquest propòsit sense dificultats. Però la seva família que, en començar la ventada acudí a la platja i els va veure desaparèixer mar en fora, ja els havia donat per morts.

Entre els sardinalers fondejats, les hores del matí acaben per passar. Tothom està a l'aguait del menor símptoma de canvi. El terral es manté sense defallença fins a les tres de la tarda (hora antiga). Llavors, quan el dia tomba, el vent es decanta cap el car de mestral, sense cedir, emperò, en la seva empenta. Aquest vent, ja més de biax, ofereix més possibilitat de ser

navegat. Els sardinalers les proves i s'aventuren intentant guanyar la platja de Mataró, on, precisament en aquells moments, s'organitza una barcaada de salvament. En Santpere, conegut a tot el litoral com a Tau-Tau, recluta voluntaris, vara la seva barca de bou i consegueix remolcar una enfilada de les barques més aterrades. En Josep Espàrrech i tota la seva barcaada, ha abandonat el seu bastiment fondejat conjuntament amb el d'un altre pescador de Caldes, passen a bord del bou d'en Tau-Tau. L'endemà, quan anaren a cercar-los, només trobaren la barca del Xonxo de Canet, la del Caldes, durant la nit havia estrepat el cap i s'havia perdut. Des de les comandàncies de Marina de Mataró, Barcelona i Tarragona, tracten d'obtenir noves sobre els qui encara no han aparegut. A Canet, des de les roques de la Catel, una colla de persones escorcollen el mar, una hora rera l'altra.

Finalment semblen distingir un punt sobre migjorn. Sí, és una barca que s'atança. Són en Benet Isern i la seva barcaada que, pels seus únics mitjans, aconsegueixen arribar al platjar del Cabaïó. De la vila manquen només Joan Murtra i el seu noi Francisquet que, amb el gussi infaustament estrenat, segueixen en mar, sense que ningú hagi donat noves d'ells. Des del primer moment han hagut de fer cara al temps a força de rem; no porta vent ni ferro, ni pedraló consistent que els pogués servir d'ancora. Amb el pas de les hores, les durícies de les mans se'ls comencen a clivellar; al palmell, s'hi forma un suqueig sangonós que solda materialment les mans al guí dels rem. Al més petit moviment, el dolor és vivíssim. Les galtes del cul s'enceten. El fred, emperò, amb eficàcia de la droga més contumaç ho apai-vaga tot. Els membres són cada vegada més insensibles; perden el sentit de les proporcions: el més petit esforç els sembla esgotador; però no es poden amollar els rem: del fons d'aquell esgotament, han de pouar, moment a moment, unes forces inconegudes. La subjecció als rem és com la d'una d'aquelles

màquines medievals de tortura, quelcom que retorça membres i múscles, que clava punxes. D'altra banda, el vent amb tota la seva bruelada sembla haver-los entrat al cap, les passades, els xiulets ressonen en la buidor incommensurable del cervell. Només es manté al seti aquella voluntat de sobreviure contra tot; la fatiga, la set, la fam, el dolor, aquella voluntat ferotge de supervivència. Asetanta-quatre anys, l'anhel de viure és més furiós encara que en la juvenesa. En circumstàncies de perill, l'home vell sent el defraudament de la efimeresa de la vida molt més viu i coent que els joves i li sembla que li volen prendre el darrer que li resta. Per això en Joan Murtra s'aferra al parell amb voluntat orba, amb les mans com si fossin tenalles. Embotida en aquell pellam curtí de viu en viu de salnitre i solellades, clivellat i esquerdat, hi ha una voluntat de supervivència pertinaç i inflexible. Des de les quatre de la matinada que no han deixat els remes ni un moment. A l'entrada de la tarda quan el vent ha variat de carm els ha passat arran la barca del Nen de Caldes, aquest els a tirat un cap, un cap sense consistència, un rodador, que a la primera embranzida s'ha estrepat. El Nen de Caldes, en la creença que ja s'ha justificat, continua indiferent la seva navegació cap a Llevant. Després, plens d'indignació davant d'aquest comportament, han tractat de fer un renovat esforç per aterrar-se; però la nit els ha sorprès abans de que poguessin aconseguir el seu intent. La penombra els ve al damunt i el mestral requinta. Emergeix una lluna enorme, una rodella de llum més afinada que mai; el vent ho esmola tot, els estels semblen cloure's ensenyant la seva guspira de llum més perforadora. Són davant de Canet. A les mars del Torritxó, embesteixen a l'atzar un calament de nanses de cal Xonxo. En Francisquet esgrapa el gall i hi aferra el gussi, improvisant així una àncora. El seu pare, que ha pogut deixar de bogar, veure arribar i sortir el tren de les nou a l'estació de la vila. Ja aturats i veient que els ve una altra nit

a sobre, sent un descoratjament molt viu. El lliurament absolut a l'esforç físic li havia acaparat l'atenció, no hi havia ni una escletxa al pensament ni per a la por. A còpia de tenir-lo pro, el perill acaba per semblar-nos un concepte abstracte, llunyà. Però amb la distensió l'avi Xoc sent que ha buidat tota l'energia que li restava al llarg d'aquella matina i aquell dia esgotador. Se sent pres d'un afebliment il·limitat. Se li aigualeixen els ulls quan veu discórrer la serp lluminosa del tren costa amunt. «Quina ànsia deuen passar a terra».

«Pitjor la passem nosaltres, pare» S'escorcollen les butxaques i amb les engrunes de tabac que hi troben, lliguen una cigarreta esquifcada cadascun.

«Noi, encent-me el cigarro»

Francisquet s'esvera: veu el cigarret del seu pare atiat per la ventada encés com una brasa. Joan Murtra exclama.

«Déu meu, Déu meu que no hi arribarem»

Inesperament, amolla el parell que encara tenia subjecte, s'escorre dintre el remig d'arborar i s'asseu d'esquena al banc, amb la mirada estràbica clavada al terra.

«Noi, noi, tinc fred»

Cada vegada més preocupat, el noi s'arrenca el gec i li posa a sobre a tall de flassada. Joan Murtra ja no diu res més. Al noi el sorpen que, amb aquell capcineig turgulent, hagi pogut agafar el son. Dubta; no sap si despertar-lo per constatar que realment no li passa res, o si deixar-lo dormir perquè reposi. Titubeja. Finalment l'evidència l'assalta.

«Pare! Pare! Què us passa?»

S'ajup arran del seu pare, el sacsa, crida una i altra vegada exasperat fins persuadir-se de que és mort. A intermitències, amb el basculeig del gussi el cadàver es mou de manera que, encenen el dubte i l'esperança. Francisquet torna una i altra volta, a la seva cridòria inútil, fins a l'alba que el vent manca de la mateixa manera inesperada amb què es presentà.

En Pepito Isern, és el primer de llevar-se. La gent, en plena convalescència d'aquella diada aterradora,

semblava haver-se amagat. Pepito s'acosta a la llissa dels horts dels percadors per esguardar la mar. És calma seca, la mar tranquileja només a conseqüència de la ventada del dia abans, res més no se'n resent, és completament serena, inconscient com un infant després d'una malifeta. S'adona de que per la Regana hi ha un bastiment. É el gussi del Xoc que, després de passar la ventada i el temporal de cap a cap, tracta de guanyar terra, lentament. Llavors, amb en Josep i en Vicens Espàrrrech, corren al Cabaió, agafen el gussi que temps ha que moria sobre de l'era de can Francès, el fan passar per entre els rocs de l'escullera i boguen, a tot el que dóna el cos, al seu encontre. L'estat d'en Francisquet és d'extrema dessolació; els cabells estarrufats i els ulls sortint-li de les conques: i així, al fons del llagut revolcat en mig de l'escampall dels peixos i els palangres, cobert només amb el gec miserable, el seu pare. No vol que el remolquin: aferrat al parell, vol consumir l'obsessió d'ell i el seu pare de tantes hores: guanyar terra. La nova de que la barca del Xoc torna, ha corregut, i el poble, delectant de la desgràcia, acudeix en massa a la platja amb la seva cuïtessa habitual. En Francisquet obre la comitiva, que porta el cadàver del seu pare en un baiard, amb actitud dramàtica i delirant. Amb la mirada estràbica i obrint els braços, bramola amb estragada.

«El pare és mort! El pare és mort». A Canet, l'única víctima mortal fou en Joan Murtra. En molts dels altres pobles del rodal fou encara pitjor. A Caldes, en Tossa, a Mataró, tota la barcada d'en Carcanyola i altres. La barca Blanca del patró Peratróns, empesa pel vent, va arribar a la vista de la farola de Menorca i va torna al cap de dos dies quan ja els donaven per morts. Per ajudar vídues fills dels finats, els mariners, a peu descalç, recorreueren els pobles de la comarca amb una vela estesa on la gent dipositiva els seus òbols.

XAVIER MAS GIBERT,
escriptor